

O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHDA AN'ANAVIY VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

NURMUXAMMEDOVA Madina Akmalovna

Oriental universiteti "Ta'lim menejmenti" mutaxassisligi magistranti

[htt https://doi.org/10.24412/2181-2993-2023-2-11-14](https://doi.org/10.24412/2181-2993-2023-2-11-14)

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotining ehtiyojlarini hisobga olgan holda, amaliyot nuqtai nazaridan kasb bo'yicha maslahat berish, o'qitish mazmuni va texnologiyasi yetarlicha rivojlanmagan. Shuning uchun bu maqola talabalar bilan kasbga yo'naltirishning yangi shakllari, usullari va vositalari haqida ma'lumot beradi. Ushbu maqola "Maktab – Universitet –Korxonalar" integratsiyalashgan tizimida o'quvchilar bilan kasbga yo'naltirish bo'yicha ishlarda keng ko'lamlil texnologiyalar va ularning optimal kombinatsiyasini taklif etadi. Bu muammoni o'rganishda yetakchi yondashuv an'anaviy va innovatsion usullardan foydalanish zaruriyatiga olib keladigan integrativ yondashuvdir.

Kalit so'zlar: *Karyera yo'nalishi, Innovatsion va an'anaviy texnologiyalar, Talabalar, Universitet*

ABSTRACT

Today, taking into account the needs of the economy of Uzbekistan, from the point of view of practice, the content and technology of vocational counseling, training are not sufficiently developed. Therefore, this article provides information about new forms, methods and means of career guidance with students. This article offers a wide range of technologies and their optimal combination in work with students on career guidance in the integrated system "School - University - Enterprise". This leads to the need to use traditional and innovative methods in studying the problem is an approach.

Key words: *Career direction, Innovative and traditional technologies, Students, University*

KIRISH (Introduction)

Ta'lim jarayonida bilimlarni samarali o'zlashtirishga, balki bo'lajak talabalarning universitetga erta ijtimoiy moslashishiga yordam beradigan texnologiyalardan foydalanishga keng yordam beradi. Tadqiqotda talabalar bilan kasbga yo'naltirishning an'anaviy va innovatsion texnologiyalari (loyiha usuli, rolli o'yin, portfolio, internet-texnologiyalari, keng qamrovli va kasbga yo'naltirilgan ekskursiyalar), shuningdek, axborot va ta'lim salohiyatidan foydalanish imkoniyati haqida so'z boradi. Bundan tashqari kasb-hunar ta'limi muassasalari va o'quvchilarni kasbga yo'naltirishni ketma-ket ijtimoiylashtirishga va umumta'lim maktablari o'quvchilarining kasbiy shaxsini, kelajakdagi kasbini tanlashda ongini shakllantirish,

shuningdek, ularning shaxsiy ta'lim trayektoriyalari va kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun moslashish qobiliyatlarini oshkor qilishga yordam beradi.

Kasbiy mehnat talabalar bilan barcha pedagogik ishlarning tabiiy davomidir va qaysidir ma'noda mantiqiy xulosa hamdir. Talabaga to'liq kasb tanlashda yordam berish nafaqat unga o'quv faoliyatini tashkil qilish (u ongli ravishda kelajakdagi kasbiy faoliyatiga qo'l kelishi mumkin bo'lgan maktab fanlarini o'rganadi), balki aniqlik elementini ham kiritadi. Atroflicha aytadigan bo'lsak talabaning o'z kelajagiga bo'lgan munosabatida (hayotiy va professional istiqbol optimistik holatda o'smirni noaniqlikdan qutqaradi va kelajakka nisbatan ishonch paydo qiladi) (Aleksandrov va boshqalar 2015)¹

MUHOKAMA VA NATIJALAR (Discussion and results)

Ta'lim nazariyasi va amaliyoti shuni ko'rsatadiki, tanlov talabaga sezilarli darajada ta'sir qiladi:

1. Kattalarning boshlang'ich pozitsiyasi - Agar u ijobiy bo'lsa, demak u talabaning optimal pozitsiyasini yanada rivojlantirish uchun asos bo'ladi.

2. Birinchi kursda talabalarning orzu-umidlari tabiati, qadriyatlarini. Ularni o'qitishning birinchi bosqichida ishtiyoq bilan o'qitish zarur, talaba natijasi pedagogik intilishlarga mos kelishini ta'minlash va talabalarda norozilik muhitini yaratmaslik kerak.

Kasbga yo'naltirish faqat pedagogika va psixologiyadan tashqari kasb tanlashda yordam beradigan keng ko'lamlı chora-tadbirlar majmuini taklif qiladi, Ovcharovga ko'ra (2004)², kasblar olami bilan tanishish yo'l-yo'riqlari ularning vazifalaridan biri xolos va yuqori sinf o'quvchisi ta'lim xizmatlari dunyosida faol tadqiqotchi bo'lishi kerak, shuningdek kommunikator, turli yoshdagi odamlar bilan muloqotda kasbiy shaxsiga oid savollarga javoblarni topishga qodir inson bo'lishi talab etiladi. Ma'lumot mijoz uni qabul qilishga tayyor bo'lgandagina ta'sir qiladi. Shuning uchun, birinchi vazifa bo'lib faollashtiruvchi kasbga yo'naltirilgan texnikalar keladi, ular orasida Pryazhnikov (2008)³ quyidagilarni aniqlaydi: Karyeraga yo'naltirilgan o'yinlar, kasbga yo'naltirilgan o'yin mashqlari, sinf bilan erkin o'yinlar, xarita orqali erkin o'yinlar, xarita ma'lumot-qidiruv texnologiyalari, xarita konsultatsiya oldidan o'yinlar, stol martabaga yo'naltirilgan o'yinlar, faollashtirilgan kasbga yo'naltirish bo'yicha anketalar, sxemalarni tahlil qilish, o'z-o'zini baholash kabi kasbiy shaxsning holatlari.

¹ Aleksandrov, A.Y., Barabanova, S.V., Vereshchak, S.B., Ivanova, O.A., Aleksandrova, Z.A. (2015), Legal basis of free legal aid state system administration in the Russian Federation. Journal of Sustainable Development, 8(3), 277-284.

² Ovcharov, R.V. (2004), Reference Book of the Social Teacher. Moscow: VAKO. p288.

³ Pryazhnikov, N.S. (2008), Vocational Guidance in School and College: Games, Exercises, Questionnaires. Moscow: WACO. p288.

Karyeraga yo'naltirilgan o'yinlar professional (kasbiy) tanlovning aksiologik jihatlarini ko'rib chiqishga imkon beradi;

- professional rivojlanishning uzoq va yaqin rivojlanish istiqbollarini rejalashtirish;

- kasbni vizual tarzda ifodalash

- kasbiy va hayotiy turli xil tashqi va ichki to'siqlarni yengib o'tishni o'rganish;

- Kasb tanlash jarayonini taqlid qilish (Pryajnikov, 1997)⁴.

Ovcharov (2004) uchta o'yin guruhini ajratib ko'rsatadi: O'yinlar aloqa o'rnatish; o'yinlar- professional faoliyatni modellashtirish, O'yinlar- muayyan kasblar bilan tanishtirish; kasb tanlash jarayonini modellashtiruvchi o'yinlar. Talabalar muayyan talablar bilan duch kelganda qiynalsa, ba'zi o'yinlarni o'zgartirish mumkin. Shunday qilib, Pryazhnikov (2009) modifikatsiyani taklif qiladi Kasb formulasiga asoslangan "kasbni taxmin qilish" o'yini. An'anaviy versiyada Kasblarning turli kasb va mutaxassisliklarni ifodalash uchun kodlangan shaklda umumiy tavsiflari ajratilgan (ular Kasb turi, kasblar sinflari, bo'limlar, guruhlarni bilishga imkon beradi). Lekin ba'zan ayrim holatlarni tahlil qilishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Birdan bir tanlov bu -modifikatsiya hisoblanadi. Birinchidan, talabalar kasb haqida har qanday mavzuda gapirishga ruhlantiriladi. Talabalar biror narsa haqidagi haqiqatni tezda aniqlaydi, lekin kasb haqida maxsus gapira olmaydi va ularga aniq savollar berish kerak bo'ladi. Va bundan tashqari ularga mos yozuvlar nuqtalarini o'z ichiga olgan kasbiy tahlil uchun sxemani taklif qilish mumkin. Kasbiy mashqlar uchun eng yaxshi samaradorlik boshqa shakl va usullardan foydalanish bilan amalga oshiriladi, bularga kasbiy bo'lmagan, masalan, turli xil taqlid qiluvchi mashqlar bilan birgalikda, ziddiyatli vaziyatlarda muloqot xulq-atvorining jihatlarini va hatto faqat o'yin-kulgi yoki tabiatda dam olishga ega bo'lgan mashqlar kiradi. (Pryazhnikov, 1997a; Xmeleva, 2002; Uskova, 2006). Bunda muloqotning psixologik holatlariga urg'u berish kerak emas, balki kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi nazorat qilish muammolarini aniqlashga, qaysiki an'anaviy kasbdan ko'ra qiziqroq va chuqurroq bo'ladigan o'yinlarni tashkil qilishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Sinf bilan erkin o'yinlar Psixolog har bir o'quvchi bilan alohida o'ynash imkoniyatiga ega bo'lishi va ularning barchasi bilan bir vaqtning o'zida shug'ullanishi uchun tashkil etiladi. O'yinlarda ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning ayrim xususiyatlari modellashtirilgan. Kartada konsultatsiya oldidan o'yinlar, o'quvchilar o'rtasidagi bahs va ularning javoblar natijalari ko'rsatiladi. Sxemadagi qiziq narsa shundaki, o'z-o'zini kuzatish jadvalda qisqacha kirish qismini o'z ichiga

⁴ Pryazhnikov, N.S. (1997b), *Playing of Professional Orientation Exercise*. Moscow: Academia. p48.

oladi va bir nechta tipik muammolarni ko'rib chiqishda va sxema ishtirokchisi o'z holatini baholashda foydalaniladi. (Pryazhnikov, 1997b).

XULOSA (Conclusion)

Ushbu mashg'ulotlar kasbiy ta'lim va motivatsiya uchun juda ham zarur. Kasb tanlash bo'yicha maslahatlarni guruh va individual maslahatlarga ajratish mumkin. Faollashtirish usullarini qo'llash bilan olib borilgan tadqiqotlar - guruh kasbiy maslahat shaklidir (Altuxov va boshqalar, 2006)⁵.

Ovcharov professional maslahatni (2004) ikki bosqichga ajratadi: boshlang'ich va chuqur. Kasb tanlash amalga oshiriladigan professional maslahatning boshlang'ich davrida qoidalarini o'rganish jarayoni amalga oshiriladi. Natijada, xabardorlik va javobgarlik darajasini oshishi natijasida mijozning kasbiy rejasi hosil bo'ladi.

Chuqur individual konsalting shaxsni har tomonlama chuqur o'rganishga asoslanadi. Bu o'z ichiga ota-onalar va o'qituvchilarning fikrlarini, ilm o'rganish muvaffaqiyatini va guruhning xususiyatlarini oladi. Ushbu ma'lumotlarning asintezi talabalarga nafaqat rag'batlantirish imkoniyatini, Balki, butun insonni rivojlantirish va yuksaltirish imkoniyatini beradi.

REFERENCES

1. Ovcharov, R.V. (2004), Reference Book of the Social Teacher. Moscow: VAKO. p288.
2. Pryazhnikov, N.S. (2008), Vocational Guidance in School and College: Games, Exercises, Questionnaires. Moscow: WACO. p288.
3. Pryazhnikov, N.S. (1997b), Playing of Professional Orientation Exercise. Moscow: Academia. p48.
4. Ovcharov, R.V. (2004), Reference Book of the Social Teacher. Moscow: VAKO. p288.
5. Pryazhnikov, A.N. (2009), Formation of Readiness for Career-Oriented Work with Pupils in Pedagogical High School (Unpublished Master's Thesis). Shuya. p24.
6. Altukhov, V.V., Orlova, E.A., Serebryakov, A.G. (2006). Professional career: Career guidance for students and graduates. Psychology in High School, 3, 55-68.
7. Rudestam, K.K. (1993), Group Psychotherapy: Psycho Groups. Moscow: Progress. p368.

⁵ Altukhov, V.V., Orlova, E.A., Serebryakov, A.G. (2006). Professional career: Career guidance for students and graduates. Psychology in High School, 3, 55-68.